

ТИЖНЕВИК - REVUE HEVDOMADAIKE - ТРИДЕНЬ UKRAINIENNE

Число 35 (93), рік видання III. 28 серпня 1927 р. Ціна 3 ₴р. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 28 серпня 1927 р.

З того часу, як британський уряд перервав дипломатичні зносини з ССРСР, у Москві стали готуватися до війни.

Большевики запевнили себе і других в тому, що англо-совітська війна неминуча, що вона зачнеться в недалекому майбутньому, а саме тоді, коли британський уряд знайде відповідний для того момент. Здається, немає такого совітського лідера, який би не вказував на це у своїх промовах, немає совітської газети, яка б не друкувала про це численних статей.

Примара війни з Англією вивела большевиків із рівноваги. Вони стільки на гвалт кричали про неї, що самі в то повірили, переконали своїх підданих, примусили повірити й російську еміграцію. Повірили всі так твердо, що і російське населення ССРСР і російська еміграція стали готуватися до того, що їм робити в той момент.

Питання це росіяне дебатують і в пресі, і на своїх зборах. У журналі «Борьба за Росію» читач, що живе на кордоні ССРСР, запитує:

«На чий бік мусить стати російська молодь, без розділу партій, коли станеться одверта збройна боротьба совітської Росії з якою будь іншою державою? Чи не буде прямим обов'язком кожного росіянина стати по стороні совітської Росії у боротьбі з такими віковими ворогами російського народу, як Англія та Польща?»

Те саме питання ставить в імені російської еміграції і П. Н. Мілюков. І так само, як і невідомий прикордонний читач «Борьби за Росію», і вчений проф. П. Мілюков вирішує в тому напрямі, що Англія — одвічний ворог російського народу, що в час англо-совітської війни патріотичним обов'язком росіянина буде стати на боці совітів.

Ми не маємо зараз наміру обмірковувати питання про те, наскільки большевики мають чи не мають рації боятися війни з Англією. У «Тризубі» не раз розважалася ця тема, і зараз не на часі повертатися до неї. Нас цікавить лише виявлена мобілізація російської opinio що-до цього, яка переходить наче б то однодушно і так однотайно.

Нижче у відділі «З преси» ми наводимо думки дружнього нам органа «Promethée», викликані виступом П. Мілюкова. Ми поділяємо їх, але виступу П. Мілюкова не дивуємося. На те він російський патріот і російський політик.

Над росіянами уже десять літ висить тяжка атмосфера гострої національної образи. «Ця образа,—як справедливо констатує це «Борьба за Росію», — горить в душах багатьох людей, які живуть ще спогадами про колишню Росію і не хочуть замиритися з думкою про те, що політичну мапу колишньої Росії змінено, що утворено нові держави, які живуть самостійно. Для цих людей Росія все ще мусить бути величезною централізованою державою, де волі одного народу повинні коритися усі інші національності».

У такій атмосфері чисте національне почуття стає каламутним і брудним, і націоналізм перетворюється в огидне змагання затягти мотузку на шиях інших націй, привернути назад свою владу над ними.

Велика війна дає нам, як наслідок, багато таких явищ серед народів, що стояли на чолі великих держав, тепер переможених чи розвалених. Це почуття рабовласника, в якого одібрано кріпаків. І серед рабовласників траплялися люде культурні й ласкаві, але перше за все вони були тим, чим були, і позабути про це їм часто органічно неможливо.

Аналогічні почуття переживає зараз і російський народ, а з ним разом і невідомий прикордонний читач, культурний і ласкавий колись до підлеглих націй проф. П. Мілюков і безліч інших людей, без розділу напрямків і партій. Усі вони мріють про колишню велику, єдину й неділиму Росію, де вони були панами, і різняться вони між собою лише в деталях та методах майбутнього свого панування.

Росіяне добре знають, що збройний конфлікт Москви з якою будь європейською державою буде катастрофою для СРСР, що потягне він за собою непереможний розпад утвореної большевиками великої соціалістичної держави. Надто вже наявно і недвозначно виявили українці, народи Кавказу, Туркестану та інші, що вони по стороні росіян—білих, чи червоних, чи яких-инших,—не стануть, що вони вітатимуть всяку державу, яка розвалить новітнє московське царство, спричинивши-

ся тим і до їх визволення з північного ярма. Боронити совіти для росіян зараз однозначно з обороною цілої своєї майбутности, як імперіялістичної держави, держави-пана над іншими націями. Тому такою одностайною й виявляється їх опінія що-до цього питання.

Така одностайність опінії може зробити певне вражіння в європейських політичних колах, бо європейці ще й досі ніяк не можуть відмовитися од того, щоб не прикладати до росіян своєї власної міри. Ми, знаючи російський спосіб думання і відчущання, певні того, що така одностайність з моменту, як станеться збройних конфлікт, піде порохом і димом.

Це ж не де инде, а в колишній Росії вигадано й пущено в світ розумуіня «пораженство». Європа не знала цього слова, не відчувала його значіння аж до того часу, поки большевики не стали ретельно прищеплювати його серед робітничих мас заходу. Серед росіян «пораженство» — давній органічний чинник політичного життя. Виявилось воно виразно за японської і за великої війни, виявиться воно і в час збройного конфлікту з совітами.

Уже й зараз його можна запримітити в статті згаданої вище «Борьби за Россію». Розважаючи питання: на чий бік стати, — цей ультра-патріотичний орган явно стеле килимок «пораженству», завіряючи своїх читачів, «що переможна деспотична влада слабне та — або гине, або іде на зустріч вимогам народу». З'явиться «поражеество навіть і серед самих большевиків, — на це вказує цілий шерег ознак із внутрішнього життя російської комуністичної партії, бо партія ця — плоть від плоті кість од кости російського народу.

От чому ми скептично ставимося до цієї одностайности російської опінії в згаданому питанню, хоч вона вістрям своїм звернута перше за все проти України. Де в чому вона нам може пошкодити, але не дуже і не надовго, бо вона — фантом, що розпадеться туманом од першого дотику суворого факту збройного конфлікту, коли такий станеться.

Чигринський замок.

Від Суботова почавши, правим берегом річки Тясмина тягнеться досить велике узгірря в напрямі спочатку на схід, потім на південь. На п'ятій чи шостій верстві узгірря майже під прямим кутом вертає нагло на північ та закінчується у самої річки високою кручею-горою. Це — Чигринська гора, а навколо неї і впововж її, на обох боках Тясмина стоїть Чигрин — славне, старовинне місто, перша столиця ко-

зацько-української держави Богдана Хмельницького. На початку XVI ст. Чигринське городище, польні і ріжні вгіддя «прислухали» до господарського замку Черкаського. Року Божого 1589 Черкаський староста, князь Олександр Вишневецький дістав від короля Сигизмунда III грамоту на «осаду» міста Чигрина. «Староста Черкаський, Канівський і Корсунський нам справу дав, — писав король, — що в старостві нашім Черкаським нижей Черкас урочище і городище, назване Чигрин, над річкою Тясмином єсть в такім добрім положенню на шляхах і перевозі татарським, куди той неприятель звик в панства наші входити і шкоди великії чинити, на котором гдиби ся фортеця збудувалася і місто було обсажено... було б добре для спокою панства». Тому король дав старості Вишневецькому право «на тім урочищі Чигрині замок збудувати і місто людьми вольними і купцями і ремесниками заселити, а також і села навкруги на грунтах тих осадити»... Чигрин було скоро заселено, р. 1592 надано йому магдебурське право. Того ж року Вишневецький вибудував і фортецю-замок на Чигринській горі. Розміри цього замку були невеликі, що залежало від невеликої площі поверху гори. Як оповідає оборонець Чигрина з року 1768 — Гордон Петрик, замок Чигринський мав у довжину 88 саж. в ширину — з боку поля — 65 саж., з боку Тясмина і міста — тільки 17 саж. Замок було оточено дубовим палсадом та ровом. Під час турецької війни 1676-78. р. р. в замку не було жадних будинків для мешкання, лише чотири хати для зберігання військових запасів, кам'яна церква св. Миколая та дуже глибокий колодязь з доброю водою.

Але цей час, що його описує Гордон, припадав на добу упадку Чигрина, як столиці України. Не так було за часів великого гетьмана, Б. Хмельницького. Чигрин був тоді справжньою столицею: тут жив гетьман, тут була гетьманська військова канцелярія, генеральна старшина, головна військова квартира. Тут приймалися за певним усталеним церемоніялом чужоземні послы, посланники, кур'єри й гонці. Тут відбувалися ради й наради, велися дипломатичні пересправи, а після них гостей розважали пишними бенкетами, рікою лилися дорогі заморські вина, міцні солодкі меди, свої домашні наливки...

Гетьман мав свої «хороми» в місті під горою, а не на горі, в замку, де було і безпечніше тай відповідніше престижеві його ясновельможности. В замку на горі і добра вода була і церкву кам'яну св. Миколаю збудували. Але чомусь гетьман жив у місті, під замковою горою. Чому сталося так? З приводу цього кружляли ріжні оповідання, чутки, в яких, як то звичайно буває, дійсні факти перепліталися з вигадками, фантазією. Народ по своєму пояснював незрозумілі йому факти; здогади перетворили вигадки в легенди, які й ширилися скрізь та набували сили неперечних фактів...

Дійшли ці легенди і до Москви. За гетьмана Б. Хмельницького московські послы, агенти, а то й просто розвідувачі-шпиги постійно перебували в Чигрині. По наказах Москви розвідували вони про все, що діялося в Чигрині, та висилали «статейні та распросні списки» цареві. Мали таємні накази збирати всякі відомості про Україну і про

гетьмана, про його родинне й особисте життя, таємно розпитували осіб, що оточували гетьмана, міщан, козаків і селян. Таким способом дізналися й про те, що гетьман мав намір мешкати на замку і чому не мешкав.

В липні року 1657 помер великий гетьман, не завершивши тяжкого і важливого завдання життя свого — остаточного збудування і зміцнення української держави. Залишив сина-юнака, нареченого гетьмана та опікуна над ним — козацького канцлера, писаря генерального, Виговського Івана. Син Юрій скоро відмовився від гетьманства, пішов кінчати науку, а гетьманом обрали, раз, і другий, і третій, вже в присутності представника царя Московського в Переяславлі Ів. Виговського року 1658. І хоч Виговський підписав і присягу склав на «статтях» Б. Хмельницького, хоч дав урочисту обіцянку їхати на «поклон» до царя «видіти його пресвітлі царські очі», але почувала Москва, що час змінився, що порвалася традиція першого договору гетьманського з Москвою, що невідомо, як буде далі, бо з нового гетьмана був першорядної сили дипломат, що міг боротися і з таким славнозвісним московським міністром, яким був тоді думний дяк Алмаз Іванов.

Москва готувалася до боротьби з Виговським, збирала і переглядала все, що могло бути корисним в цій боротьбі. Згадали тоді й ті всі оповідання, які свого часу московські агенти подали Москві, про особисте життя великого гетьмана, про замок на горі, про гетьманські хорони у місті, про те, чому гетьман не мешкав на замку...

В січні 1658 р. московський воевода, кн. Ромодановський дістав від царя таємний наказ: розвідати у «черкаських» полковників та в інших начальних осіб і у козаків, що мешкали в Чигрині, — чому Богдан Хмельницький не мешкав на замку; чи правда, що замкове та й всяке інше будування, що гетьман наказував будувати на замку, на горі, роскидалося і чому: од Божого «ізволення» чи від «неприятни»; коли це сталося? А при гетьмані Виговському чи було так само, «и ли и п у щ е т о г о»? В якому місці в Чигрині мешкав Виговський та чому він з Чигрина до Черкаського замку виїхав, жінку свою до Сміли жити послав? (Акты ЮЗР т. VII, ч. 91).

Виконуючи цей царський наказ, кн. Ромодановський року 1659 здибав на Лівобережжі чигринського городового отамана Павлика Лавренка та й зробив йому «допит» по всім пунктах наказу. І ось що розповів йому Лавренко: «Як будував Чигрин батько покійного гетьмана — Михайло Хмельницький та почав був мешкати на замку, то йому в тому замку жити не дали. Чи то була сила Божа, чи від «неприятни» (диявола) того не відає. Хорони на замку зогнили, і в них ніхто не мешкав. А башту в замку розбив грім при Б. Хмельницькому, літ зо тридцять тому (?). А сараї, що поставив був Б. Хмельницький для гармат, прийшов вітер і розламав. На Великдень та на Різдво Христове протягом багатьох років чули, що земля гремить на тій горі, ніби то з гармат стріляли. На самому шпилі гори над річкою Тясмином є там камінь, а на тому камені часто бачили людську постать: сидить на тому камені чоловік, сам білий і одежа біла. Минулого року (1658)

гетьман Виговський почав будувати замок на тій горі, і біля того каменю, де чоловіка бачили, недалеко знайшли другий камінь з півтори сажні, а на тому камені виразно випечаталось рука чоловіча і напис біля руки тієї був. Але що було написано там, того письма ніхто не вмів прочитати, і той камінь розбили. Церква св. Миколи і досі на замку стоїть, та ще в городищі є сарай з гарматами. Гетьман Хмельницький дійсно мешкав під горою в місті, а не в замку. При ньому, Павликові, Виговський з жінкою був ще в Чигрині і при гетьмані Виговському того всього вже не було» (Акты ЮЗР т. VII ч. 91).

Цілком випадково записане оповідання Павлика Лавренка зберегло до наших часів місцеві «легенди» про Чигринську замкову гору. В цьому оповіданні з містерійними явищами, що походили від «невідомої» сили, переплутані і де-які цікаві відомості фактичного характеру. Особливу увагу звертає на себе оповідання про камінь з «випечатаною» рукою чоловіка та з написом, якого ніхто не вмів прочитати. Камінь був «з півтора сажні» і очевидно стояв колись над могилою. Цікаво зазначити, що напис було зроблено на невідомій чигринцям мові, тим часом в Чигрині не бракувало людей, які знали і латинську і грецьку, турецьку й татарську, польську і московську мови.

В звязку з наведеною легендою до речі пригадати тут інші місцеві оповідання про Чигринську гору. Бувший суботівський священник Марко Грушевський записав таке оповідання від 80-літнього діда Шутя: «Не дурно Юрко з камінної гори, чи воно з Чигринської, чи з нашої, — не знаю, так улучив у замчище батькове, як завелися з ляхами, що розгатив геть його». Юрко — це Юрій Хмельниченко. Такого факту історія не знає: можливо, що цим оповіданням місцеве населення означило факт війни з турками та татарами та участь Юрія в облозі Чигрина на боці турків проти Москви і лівобережного гетьмана. В Чигрині до останнього часу існував звичай, в день св. Юрія — 23 квітня одбувався церковний похід з Успенської церкви, що стоїть на базарі, на гору, де на самому шпилі її правили молебн.

Другий звичай, також звязаний з горою: з вечера на Великдень вивозяться на гору і розставляються вповодж її «смоляні бочки» (порожні, в яких була смола чи дьоготь). О півночі як задзвонять в церквах, ці бочки підпалюються і вони горять, як великі огнища. Тепер цей звичай пояснюють тим, що, мовляв, бочки горять, щоб видніше було духовенству і людям, що знаходяться на цвинтарі, біля церкви. Але таке пояснення не відповідає фактичним обставинам, бо бочки з високої гори дають дуже мале освітлення. Чи не можна цей звичай пояснити споминами про похорон Б. Хмельницького. Принаймні по тій картині похорону, яку змалював Кубала (*Wojna moskiewska*), виходило, що тіло Хмельницького везли з Чигрина до Суботова увечері пізно і для освітлення дороги запалили по над дорогою на Суботів великі огнища (можливо, з смоляних бочок). Можливо, що такі огнища, чи бочки горіли і на горі.

Відступаючи року 1678, турки цілком знищили Чигрин. Після цього місто довгі роки стояло руїною і тому до наших часів не зберег-

лося майже жадних ознак давніх будівель чигринських та його замку. З того, що збереглося, можна зазначити рештки давнього фундаменту чотирьох-кутного на самому шпилі гори, — мабуть башти, про яку згадує П. Лавренко, та рів, що з самої гори тягнеться впоперек міста аж до Тясмина. Це очевидно старий вал і рів, який захищав місто з півдня. Старе кладовище, яке ще існувало до 90-х років минулого століття з кількома казацького типу кам'яними хрестами, знаходилося за цим ровом. Від давньої столиці держави української залишилися тільки топографічні назви, ріжних частин міста та околиць, назви, які вживав Павлик Лавренко у своєму оповіданні і які Чигринці і тепер вживають: «під горою» — означає частину міста, що тягнеться по східній частині узгірря; «за горою», означає місцевість по той бік гори, в напрямі на Суботів; «по той бік» — це значить за Тясмином і тепер ще зветься «бором», як його названо в літописях при опису Чигринської війни 1676-78 р. р.

А. Яковлів.

Дві книги.

I. Au pays des pogromes. Quand Israel meurt.. Bernard Lecache. Edition du «Progrès civique». Paris.

II. Alexandre Choulguine. L'Ukraine et le cauchemar rouge. Les massacres en Ukraine. Edition Jule Tallandier. Paris.

Передо мною лежать дві книги, які я прочитав одну за другою. Це ті книги, про які Ніцше казав, що вони писані кров'ю (mit Blut). Обидві книги писані для французького читача про Україну, про ті страшні події, які відбувалися на нашій зруйнованій землі в роки збройної боротьби. Але до різних висновків приходять автори, хоч трактують ту саму тему, — Бернар Лекаш, жид, якого батько родом з України, натуралізований у Франції, — й Олександр Шульгин, українець, що брав визначну участь у відбудові Української Республіки за гарячих днів революції. Уже різниця обсерваційних пунктів мусіла привести авторів до неоднакових висновків. Один — чужий Україні чоловік, що мало, а то й зовсім не розбирається у внутрішніх відносинах України, чоловік без уміня зв'язувати окремі факти й події в безперервний клубок причин і наслідків. Другий, що сам пережив, бурхливі дні революції на Україні, що знає події й людей, знає психологію мас на Україні. Але є ще одна причина, чому до таких діаметрально-протилежних висновків приходять обидва автори. Лекаш оцінює всі події на Україні лише з погляду інтересів жидівської людности. Для нього не існують великі проблеми національної революції на Україні; Шульгин дивиться на справу ширше й глибше. Самі погроми він освітлює не окремо від цілого процесу революції на Україні, а навпаки, зв'язує це страшне явище з загальним ходом подій на Україні. Цим він показує, що жидівські погроми були лише частиною загального погрому України, початого московським большевизмом, продовженого Деникинським наїздом, нарешті завершеного комуністичною окупацією, що триває й досі. На тлі всіх подій революційної України бідкування жидівського населення переплітаються з вигибанням мільонів української людности. Бо, як говорить революційна пісня, ці народи звязала «одна доля: і кнут, і труд, і піт, і неволя»...

Лекаш пробув на Україні в році 1926 три місяці. Іхав на Україну з наперед засвоєним поглядом, що він вибирається в країну бандитів. Він сподівався знайти і дійсно знайшов найщирішу піддержку в своїй подорожі з боку большевицької влади. За гостинність їхню Лекаш щедро платить. Він «фігурою замовчування» обминає всі неприємні для совітської влади факти, і цим, розуміється, робить образ революційних подій на Україні ще більше викривленим. Уже хоч би те, що Лекаш ні словом не згадує про жидівську погроми, які робила большевицька червона армія...

Лекаш поїхав на Україну, як заступник інтересів Шварцбарда. Він шукав матеріалів, які б виправдували в очах культурного світа Шварцбардів злочин. Для цього він написав книжку на 250 сторінок.

Сам Лекаш на початку своєї книги пробує уявити собі вражіння, яке може зробити його подорож на європейського читача:

«Він поїхав у Росію. Він міг там пробути три місяці. Його там не турбували й не вислали. Чи не підозріло це?»

Звичайно, Лекаш хоче довести, що він їздив лише в інтересах жидівського народу, що він не має ніякого відношення до большевизму і т. п. Але... на кожній сторінці він свідчить проте себе. Він запевнює, що мав «щоденний і вільний контакт» з населенням України, перебуваючи на цій території. Але на сторінці 194 цей «вільний контакт» він сам змальовує зовсім інакше. Коли Лекаш іхав у Житомир, то оповідає, що йому «дали найкращого в світі товариша подорожу, кур'єра, який не спить місяцями, перевозячи всякі секретні урядові документи з Києва до Москви, з Мінська до Балти... Його револьвер, великий кавалерійський револьвер, лежить набитий на полиці. Що раз, коли хто з подорожніх без церемонії пробує відчинити наші двері «кур'єр», хапає револьвер і їде, щоб відчинити».

«Les camarades-tchékistes», (ровариші)-чекісти — так ніжно називає Лекаш представників того режиму, який дав йому змогу «вільного контакту» з населенням. Дійсно, вільний контакт під охороною «чекістських револьверів!»

Лекаш поїхав на Україну, яка була тереном жорстокої міжгромадянської війни. Але він ніби цього не бачив і не чув. Для нього існують лише страждання жидівського народу. Він пише буквально про погроми:

«Тому що вони були жиди і тільки через це, руйновано, мучено, нищено тисячі чоловіків, жінок і дітей». (ст. 3).

І він переходить до опису дійсно страшних картин погромів. Лекаш не дає ніякого аналізу внутрішніх відносин на Україні, не вникає, чому саме в Україні сталися погроми. Лекаш був у Києві, де міг би безперечно знайти плакати комуністичної партії з р. р. 1919-20, в яких писалося:

«Нехай живе міжгромадянська війна, визволителька трудящих!» Коли б він хотів, то дістав би тижневик «Красний Меч», — який видавала Київська Чека в 1919 році, де між иншим писалося, що є певна категорія «соціальних злочинців», які заслуговують кари на смерть за те, що походять з буржуазії... Міг би Лекаш знайти і ілюстрації того, як його теперішні охоронці — «les camarades-tchékistes» — провадили свою роботу на українських селах, не шкодіючи чоловіків, жінок і дітей.. Міг би перечитати накази Раковського, в яких цей бувший диктатор України загрожую українським селянам рострілом закладників і артилерійським вогнем. Міг би знайти Лекаш свідків цієї руйнації України, коли за провину селян перед большевиками, цілі села й повіти йшли до гори димом, коли озвірілі «культуртрегери» з півночі нищили старих і малих, живцем закопували людей у землю, чим і заслужили на Україні назву «людодів». Це свідомо робив високо-цивілізований «завойовник України» Раковський, виконуючи на Україні волю Москви. І коли у культурного й «гуманного» Раковського підіймалась рука підписувати накази про криваву помсту й кругову поруку, коли він свідомо йшов на те, щоб застрашити всіх, караючи невинних, то що ж хоче Лекаш від тих темних українських селян, яких на повстання провокував нечуваний грабіж з боку мос-

ковської армії, а на погроми — «значна участь жидівського елемента в реквізичійному апараті совітської влади». За участь одного селянина в повстанчому русі, за переходування повстанців у селі — кров'ю, життям і майном відповідала перед більшовиками вся людність села. I vice versa за активну участь певних елементів жидівства в большевицькому русі — доведені до кипіння маси мстилися над усім жидівським населенням. Така логіка міжгромадянської війни,

Лекашеві було не до того, щоб виявити образ міжгромадянської війни на Україні, його «вільний контакт» з населенням України був під постійним доглядом ППУ. Тай українське населення, бачивши чужоземного журналіста, що в супроводі чекістів розшукує якісь матеріали, не могло поставитись до нього прихильно: *les ennemies des nos ennemies sont nos ennemies* (друзі наших ворогів — наші вороги).

Тим то Лекаш здивований, що його в зайованій Москвою Україні Чека мусіла оберігати від небезпек з боку українців-тубільців, які Лекашеві уявляються якимись африканськими дикунами.

Коли в Житомирі Лекаш хотів їхати в станцію в город, то його чічере — секретний кур'єр — сказав:

«Підождіть... Ви не поїдете сами... Виявляється, що мені загрожує небезпека. Дано знати, що в цьому районі є «авантюристи»-навіть заарештовано, не знаю добре де саме, молодих змовників, у яких на руках вирізано хвалу Петлюрі; дізналися, що мене шукає якась банда... У всякому разі, чи я хочу, чи ні, дано наказ охороняти мене». (ст. 195).

Ідалі Лекаш задоволено оповідає, як він їде по городу під охороною чекіста, який сидить верхом на коні, держучи в одній руці повод, а в другій — револьвер, на готові. «Чого би мав боятися?» — спокійно зазначає Лекаш. Дійсно, Лекашеві немає чого боятися. «Товариші-чекісти» своє діло знають».

Інтимні дружні відносини Лекаша з тією владою, яка держить Україну в залізних кайданах, псують те вражіння, що його хоче досягти він своєю книгою. Хоч як мало знає західна Європа про большевицький режим, одно все ж ясно кожному: большевизм держиться на політичному терорі. Отже європейському журналістові зовсім не личить, в боротьбі проти одного терору ставати прихильником большевицької терористичної системи. Але Лекашеві бракує чуття міри й справедливості. Тому він, наприклад, ходив на поклін до могили Леніна, цього первоучителя масового терору, що залив кров'ю простори від Дністра аж до Камчатки, і з сантиментальною побожністю описує своє вражіння від Ленінової мумії. З величезним захопленням Лекаш описує «червоного» генерала Шмідта, по національності, жида, що брав участь у боротьбі з повстанчим рухом на Україні. «Чоловік дивної відваги, безмежної сміливості, иноді жорстокий, часто суворий, він карав... Він карав помстою, як велить старий жидівський закон. Ніякої пощади, казав він мені». (ст. 132).

Хто захоплюється погромними вчинками Шмідтів над українським селянством, той не сміє ремствувати на те, що знаходяться між українським населенням такі елементи, які охочі йти за «старим жидівським законом». Помста родить помсту до неконечности, і не цим шляхом ми з Лекашем переборемо погроми. Скасуйте на Україні політичну неволю, відновіть народоправство, дайте Україні вільно й незалежно розвиватися — будуть усунені елементи міжгромадянської й міжнаціональної війни, які при більшовиках тільки ростуть і міцнішають. Так, методами «червоних генералів не запанує мир на Україні. Як сухий хворост від іскри — злоба й нечистість спалахнуть в слушний час, і тоді большевицької влади ніякі Шмідти не врятують.

Даремно Лекаш так щиро старається звязати долю большевизму з долею жидівства на Україні. Це піде тільки на шкоду жидівському народові. Бо можна держати український народ у кайданах кілька років, але прийде ж нарешті для терористичного режиму кінець. І що тоді скажуть Лекаші про «старий жидівський закон» — помсту?

Ставши на погляд юдеоцентризму, взявши на увагу лише переживання жидівського народу під час революції на Україні, Лекаш для змалювання подій і людей на Україні має лише дві фарби: чорну й білу. В центрі: — *Israel qui meurt* — ; на Ізраїля нападають бандити, а на його оборону встають герої — *les samarades-tchékistes*. Це ж так легко просто, і так відповідіє змаганням московського большевизму, який при допомозі всяких Лекашів старається звеличити свою «культуру місію» на сході Європи.

Тому й до особи С. В. Петлюри Лекаш підходить з тим же методом малювання: або чорним, або білим, «Петлюра — бандит» Петлюра наказував своїй армії робити погроми, — так і сипе Лекаш на кожній сторінці своїй книжечки. «Докази» — «розмови з очевидцями. Притому Лекаш не гербує й такими «самовидцями», — як напр. п'яничка-капітан Лук'янов у Вильні. Цей Лук'янов авторитетно, після кількох чарок доброї горілки заявив Лекашові, що в «Черкасах з наказу Петлюри, повбивано всіх жидів». (ст. 16). Але ні одного «погромного, наказу Головного Отамана, Петлюри Лекаш не наводить, хоч за три місяці подорожування мусів би знайти, коли так упевнено твердить, що «Петлюра улаштував погроми». С. Петлюрі Лекаш приписує безмежну владу на Україні і на цій підставі кладе на нього всю відповідальність за все, що діялось на Україні. Петлюра для Лекаша «завойовник України» (*un conquérant de l'Ukraine*). Про роллю С. В. Петлюри Лекаш довідується від його політичних противників, як напр. комуністи Шумський, Золотарьов, Винниченко. Винниченкові на долю випала велика честь — його Лекаш хвалить за те, що він покаявся й перестав думати про якусь там незалежну Україну. Звичайно й Красний по волі чи по неволі додав «своїх п'ять, щоб було десять». Мовляв, Петлюра мав абсолютну владу над армією. «Один його наказ вистачив би, щоб припинити всякі погроми». І так далі, тому подібне.

Ми не будемо повторювати всіх тих наклепів на С. В. Петлюру, які слідом за своїми *samarades-tchékistes*, відновлює Лекаш у своїй книзі. З приводу всіх фантастичних тверджень Лекаша можна хіба зазначити одно: він мусів зробити з С. В. Петлюри «закоренєлаво злодея», щоб тим симпатичнішою виступала перед читачем фігура «одного з наших» (*d'un d'entre nous*) Шварцбарда, цього «местника за жидівський народ, новітнього Маковєя», чи як ще його там називає шовіністична жидівська преса.

Лекаш кінчає свою книгу словами, що «правда все розв'яже». Ми бачили, що його «правда» занадто шкандибає на всі чотири. Лекаш поставив собі недосяжну ціль: довести, що не було ніякого українського визвольного руху, був лише бандитизм і погроми. На чільних діячів українського руху він кидає ганебні обвинувачення, нічим не оправдані. Але відомо: хто береться забагато довести, нічого не доведе.

Зовсім иншим способом підходить до оцінки жидівських погромів на Україні Ол. Шульгин. Він не агітує, не захоплюється, не проповідує, а спокійно, з документами в руках оповідає про події на Україні. Лекаш старається притягти увагу читача ріжними ефектними несподіванками, вражливими й сантиментальними сценами. В ньому говорить кров журналіста, погоня за сенсаціями. Шульгин зовсім далекий від цього. Він оповідає, як історик. Журналіст, ганяючися за ефемерним успіхом, часто втрачає перспективу, незрідна невмісне освітлює події й факти штучним неприродним світлом. Це стиль бульварної преси. Навіть у назві книжечки Лекаша чути відгук відомої антисемітської книжечки, що оповідає про большевизм на Угорщині: «*Quand Israel devient le roi*».

Історик насамперед старається об'єктивно дослідити матеріал, щоб на його підставі дати той чи инший присуд. О. Шульгин поставив собі метою вияснити для французького читача в ясних йому розуміннях ту трагедію, яку пережила Україна за час революції. Він мусів почати ще з часів царату, коли жидівські погроми організовувала російська старорежимна адміністрація. Шульгин вказує на велику різницю між тими погромами та міжкласовою й міжнаціональною війною, що занесена була большевизмом з Москви. Він підкреслює, що в умовах повної анархії,

яка заганувала була на Україні в 1919 р., українське правительство й команда армії були безсилі одним замахом навести порядок, ввести розбурхану стихію в береги. Для неініформованого французького читача О. Шульгин коротенько розповідає про головні моменти української визвольної боротьби з р. 1917. І тому погроми виступають у книзі Шульгина на історичному фоні, зв'язані причинним зв'язком з загальним розкладом соціального й економічного організму України, та її цілковитим розгромом під натиском чужих окупаційних сил. Жидівські погроми, як ясно й документально виказує Шульгин, не були якимсь винятком на Україні; це лише частина того лиха, яке цебром-відром розлилося по всій широкій землі українській.

Треба зазначити, що наша т. зв. пропагандійна література років збройної боротьби вся мала за малими винятками спільну хибу: вона зверталася до західних європейців в такому тоні, ніби для них немає нічого на світі важливішого, як рятувати Україну. Ми можемо шанувати патріотизм п. п. авторів, але не менше дивуємося їхній наївності. Бо ж зацікавити західного європейця Україною можна лише тоді, коли ви станете на його точку погляду, коли ви справу України спробуєте вияснити для нього не in abstracto, але зв'яжете з його власними інтересами. Наші автори здебільшого не вміли бути добрими пропагаторами, бо ставили Україну в центрі світовою, причому Україна виступала, як якийсь екзотичний край, де «валяться самі в рот галушки». Ми не вміли схопити мантальність (mentalité), француза, англійця, німця і тому безперечно програли в міжнародній opinіo.

Книжка Шульгина вигідно відрізняється від іншої нашої пропагандійної літератури тим, що він влучно й зрозуміло говорить до француза знайомими йому розуміннями. Звірства, погроми? Пошукаймо подібних фактів в історії Франції. Шульгин указує «anarchie spontanée» за часів великої франц. революції. Хто міг нести відповідальність за масові убивства, якими повна франц. революція? Хто винен за те, що в тілі сучасної цивілізованої людини, в певних обставинах, прокидається жорстока душа передісторичного предка? І яка роль в тих умовах політичних провідників?

Шульгин виявляє в супереч твердженням Лєкаша, що С.Петлюра далеко не завжди міг відповідати за те, що діялось в армії, а вже тим більше не міг він нести відповідальності за події, що відбувалися за фронтом. С. Петлюра не був диктатором, але був політиком, який знав, що перехід цілих частин на бік большевиків, безчинства, які вони робили, кінчається, що маси протверезяться. Тоді настане час діяти. І, як вказує Шульгин, такий час настав. Перед літом 1919 року почала спадати мутнокрівава хвиля большевизму й погромів, почалася активна дисциплінарна робота в рядах армії. Тоді ім'я і слово Головного Отамана Петлюри почало набирати в війську ваги. Бо перед тим коякий отаманчик казав: «я сам собі Петлюра». І не було у головної команди «с и л и», щоб тих дезорганізаторів покликати до порядку.

Шульгин в другій частині своєї книжки подає різні документи урядові й партійно-політичні, що торкаються української визвольної боротьби та жидівсько-українських відносин.

Розуміється, Лєкашів і йому подібних приятелів «Christian'a Geor-gevitch'a» (так в своїй книзі Лєкаш називає Раковського) ці документи не переконують, бо Лєкаш заявляє, що «Петлюра наказував робити погроми». Але кожному неупередженому читачеві ці документи багато вияснять, а головне—вони своєю автентичністю завдають брехні Лєкашевим обвинуваченням проти покійного вождя революційної України.

На фоні історичних подій в книзі Шульгина правдиво виступає трагічна фігура С. В. Петлюри, якому довелося у невимовно тяжких умовах кинути жереб самостійної України. Шульгин виказує значіння особи Покійного Головного Отмана для українського визвольного руху, зазначає, що С. В. Петлюра, зовсім не був «політичним трупом», перебуваючи на еміграції. Навпаки, словами большевицьких достойників Шульгин дово-

дять, що ім'я Петлюри знаходило до останньої хвилі його життя живий відгук на Україні. Тому й мотиви злочинства, довершеного на бульварі Сен-Мішель, виступають цілком ясно: той був заінтересований в знищенню Петлюри, для кого він був страшний своєю популярністю на Україні.

Добре, що книга О. Шульгина вийшла саме тепер, коли готується процес Шварцбарда. Присмно вражає, що книгу видає соціалне франц. видавництво. Це дає запоруку, що книжка буде поширена й дійде до французького читача.

Читач.

Де-що в справі організації українського робітничого університету в Празі.

З 1-го вересня ц. р. в Празі мають відкритися при Соціологічному Інституті курси заочної освіти під назвою «Український Робітничий Університет».

Ініціатором цих курсів являється М. Шаповал, який змістив спочатку в американському часописі «Українська Громада (ч. 60 з 30 квітня ц.р.), а потім без жадних змін в своєму органі «Нова Україна» (червень-липень ц. р.) — програмову статтю під заголовком «Український Робітничий Університет».

Отже власне з приводу цієї статті я й хотів би взяти голос в справі, яка дійсно стає найпекучішою потребою сучасного моменту. Починає свою статтю М. Ш. з того, що рекомендує себе читачеві, як досвідчену особу в культурній справі: «досвід культурної роботи на еміграції в Чехословащині, а також вивчення стану та потреб трудової еміграції в Європі та Америці, разом з тим і стану трудових українських має на західних землях, — все це дає мені підставу і відвагу виступити з проєктом, який може дещо здивувати своїм розміром, а головню новістю в нашому житті».

Як довідуємося в дальшому з тої ж статті досвід цей М. Ш. набув шляхом організації в Чехословащині високих шкіл — Господарської Академії в Подєбрадах і Педагогічного Інституту в Празі — та де-кількох професійних шкіл і курсів (кооперативних, миловарних, шоферських і т. п.). Я не знаю докладно, як саме було поставлено діло в цих школах і курсах, що було відкрито в свій час з ініціативи М. Ш.-а, як голови Громадського Комітету в Празі, але добре знаю, що заслуга в розробці статуту та програму Господарської Академії в Подєбрадах належить Тарнівському Т-ву техніків сільського господарства, яке взяло на себе це доручення Громадського Комітету та поставило для того ж Інституту перший кадр професорського складу.

Що торкається Педагогічного Інституту, то дійсно статут і програм його був розроблений Громадським Комітетом, але ця робота, як найкраще ілюструє прислів'я одної російської байки: «Беда, коли пірогі начне печі споживнік»... Справді це й досі Педагогічний Інститут не встиг цілковито позбутися тої спадщини, яка зісталася йому від першого статуту Інституту, в програмі якого можна було знайти всілякі предмети аж до «основ сільського господарства та лісівництва» включно, а в той-же час бракувало багатьох педагогічних предметів.

Розуміється, я не хочу цим давати від'ємну оцінку досвіду М. Ш.-а в культурній справі, бо хто ж не знає, що досвід нерідко набувається як раз шляхом спостереження власних помилок в процесі самої роботи.

Взагалі думаю, що для виступу з тим чи іншим проєктом перед публічною опінією, нема чого покликуватися його творцеві на власний досвід: аналіз проєкту, переведений спеціалістами, покаже, в якій мірі творець

того чи іншого проєкту дійсно має належний досвід у відповідній галузі науки, мистецтва чи життя.

Раніш, ніж перейти до розгляду самого проєкту Українського Робітничого Університету, вважаю необхідним внести одну важливу поправку що-до твердження М. Ш-а, що його проєкт є «новість в нашому життю». Всім добре відомо, що організація українських курсів заочної освіти вже була переведена де-кілька років тому в Берлін при редакції «Українського Слова». Правда, життя цих курсів було недовговічне, але сама ідея з того часу не завмерла і де-кілька разів виносилася на світ Божий головним кервником берлінських курсів покійним, проф. В. Ковалем.

Проте М. Ш. може безперечно приписати собі цю заслугу, що дух, яким переймається Український Робітничий Університет, є ще досі незнаний в життю українських курсів заочної освіти. Курси заочної освіти це є одна з форм позашкільної освіти, а тому, говорячи про курси заочної освіти, не можна оминати питання про те, що саме уявляє з себе позашкільна освіта. Як відомо, на Сов. Україні нема в природі позашкільної освіти — її заступила «політосвіта». М. Ш. своїм проєктом Українського Робітничого Університету намагається заступити позашкільну освіту, «суспільно-політичною освітою». «Суспільно-політична освіта українських трудових мас, — читаємо в статті М. Ш-а, — є першою підставою визволення України, тому треба побажати, щоб кожний активний громадянин (селянин і робітник) знайшов час для пильного проходження принаймні скороченого курсу».

Цей скорочений курс, розрахований на один рік, охоплює собою такі розділи: 1) Засади біології, громади у рослин, звірині, птахів, 2) суспільство (походження, устрій і життя), 3) суспільство на Україні, 4) господарство світове і українське, 5) виховання народу, 6) політика, як наука, 7) програма визволення України.

Але той, хто хоче знати докладніше не лише організацію суспільства, а й окремі галузі, як право, господарське життя суспільства, форми держави і т. д. той — так продовжує М. Ш., — мусить років зо два попрацювати над суспільними науками.

Розуміється, тут курс вже значно поширений (введено аж 17 розділів) і поглиблений та завершується «витворенням світогляду». Суспільно-політичний відділ складає головну частину Українського Робітничого Університету і дає тон двом іншим відділам курсів заочної освіти — курсам практичного знання та курсам середньо-шкільного знання, бо й вони мають своїм завданням — «підготувати селян і робітників, здатних будувати селянсько-робітничу трудову Україну».

Не маючи претензії одягатися в тогу спеціаліста, щоб взяти собі слово для критики проєкту М. Ш-а, я уділю це слово відомому соціологові проф. Wiese, авторитет якого визнає й М. Ш., як це видно з редакційної нотатки до статті проф. Wiese, в журналі «Суспільство» (кн. I-II за 1925 рік.), що редагував М. Ш.

В своїй статті «Der Begriff und die Probleme der Volksbildung, soziologisch betrachtet, що вміщена в капітальній праці «Soziologie der Volksbildungswesens» проф. Wiese вбачає небезпеку в тенденційності культурно-освітньої роботи. «Як що партійні чи господарсько-політичні цілі стають метою народньо-освітньої праці, то в цьому разі її не можна визнати досконалою, хоч би й виконання її в окремих випадках стояло досить високо... — «В соціал-демократії ця небезпека є тим більше природною, що марксизм визнає всю духову сферу надбудовою над господарсько-політичною основою. Ця тенденція набирає значіння єдино правдивого, наукового та абсолютного розуміння... «Головне ж, партійно-політичний напрям культурно-освітньої справи — не тільки соціал-демократичний напрям — був явищем виродження (Entartungerscheinung), може неминучим злом, яке історично може бути оцінено, як перехід до чогось гіршого».

Правдиву ціль яку ставить собі народня освіта, проф. Wiese міг би формулювати, коли б повстала для цього потреба, в таких термінах: куль-

тура особистости, або персоналізм, або духовість (Personalichkeitskultur, Personalismus, Geistigkeit).

Закінчує свою статтю М.Ш. так: «Щоб науку провадити, то не треба бути аж «професором». треба організувати школи, а коли це тяжко, організуємо позашкільну освіту! От і все, Для цього діла кожний може щось допомогти. Аби лиш сам не гнив і не знеохочував інших».

Погоджуючись з М. Ш.-ом, що для провадження, себ-то поширення науки, не треба неодмінно бути «аж професором» (особливо «професором» Шаповалівського виробу), я все ж таки думаю, що організувати школи чи позашкільні установи не є таке просте діло, до якого можна ставитися з Шаповалівською міркою: «от і все».

Організація шкільної й позашкільної освіти вимагає значно більшого ніж одної доброї волі та гарячого запалу.

Однак, я далекій від думки «знеохочувати» будь-кого в справі організації культурно-просвітнього діла, бо вірю, що кожна культурно-просвітня устава в процесі роботи може виправити навіть «першородні» свогрихи й хиби.

Ст. Сірополко.

3 міжнароднього життя.

Франко-німецький торговельний договір. — Франція та большевики. — В Португалії. — Монблан та Мусоліні.

Після довгих і трудних пересправ, 18 серпня у Парижі підписано франко-німецький торговельний договір. Договора складено в цілому на основі права на взаємну найбільшу митну сприятливість. Франція вигорвила собі значні вигоди що-до експорту сільсько-господарських продуктів, вина та почасті текстилю; Німеччина дістала такі самі вигоди по вивозу продуктів своєї хемічної, машинно-будівельної та електро-технічної промисловости. Договора складено похи що тимчасово, а саме на 18 місяців з правом одмовитися та продовжити його.

Договір цей зустрів добру пресу в обох державах, що їх представники підписали його. Особливо цікава що-до цього німецька опінія. Німецька преса в цілому виявляє своє задоволення головною тим, що Франція в договорі одмовилася од права, яке їй надане Версальським договором, — конфіскувати німецький крам на своїй території в тому випадкові, коли б Німеччина перестала платити по репараційним обов'язкам.

По звязку з цим німецька преса підкреслює велике політичне значіння договору. Так, націоналістичний «Local Anzeiger» визнає договір — значним кроком вперед, необхідність якого для стабілізації німецького економічного становища давно вже відчувалася. Соціалістичний «Vorwärts» зазначає, що підписаний договір має цілком особливе велике значіння не тільки в економічному відношенні, але й для політичних взаємовідносин між Францією та Німеччиною: «Можна радіти з того поліпшення цих відносин, які він потягне за собою; треба однак пом'ятати, що це тільки перший крок у справі остаточної згоди між французьким та німецьким народом.» Демократична «Vossische Zeitung» нагадує, що Франція та Німеччина, починаючи з 1871 року аж до великої війни і потім, не мали жадного формально складеного торговельного договору; торговельні відносини між цими країнами покоїлися на базі одної з точок франкфуртського договору про мінімальні тарифи для краму. Новий франко-німецький договір кладе раз на завжди кінець цьому прикрому відношенню між двома державами. Політично ж, робить висновки газета, підписання нового договору треба вітати без яких будь оговорок.

Останні слова поважної німецької газети мабуть таки треба вважати найкращою характеристикою нового договору, що являється великим кроком наперед у справі добросусідського співжиття двох великих європейських народів, роз'єднаних війнами 1871 та 1914-1919 років.

Не перепустили випадку сказати своє слово й більшовики, що на справі Німеччини дивляться наче на свої. З приводу договору «Известия» пишуть: — Французсько-німецький торговельний договір може стати зряддям замирення лише тоді, коли він полегчить урегулювання економічних відносин між кожною з договорених держав і — совітською Росією. Це вже справді як кажуть: на тобі моїх п'ять, щоб було десять...

*
* *

«Le Matin» опублікував документи, які характеризують діяльність совітських дипломатичних та інших представників за часи марокеської війни. Газета наводить листи берлінського совітського посла Крестінського, парижського військового агента Волкова, Камсєва, зараз італійського посла і т. и. До справи замішані — Аркос, німецький майор Юрґенс та капітан Енгельгард, англійський комуніст Голлачер, представник Комінтерна в Парижі та інші люди. Уся ця чесна компанія ретельно працювала на совітські гроші, купуючи різного роду зброю, од револьверів та гранат — та потайки пересилаючи її до Абд-ель-Крима в Мароко. Уся діяльність прикрита була дипломатичною охороною, бо переписку ведено через дипломатичних кур'єрів.

Парижське совітське посольство, як то йому й подобає, проголосило всі документи сфальшованими. З приводу цього «Le Matin» пише:

«Опубліковані нами документи про совітську чинність у Франції та у французькій Африці, викликали сильне вражіння в політичних та дипломатичних колах. Цілком природно, що вони викликали також дуже сильну досаду в колах совітських. Посольство, що його агенти творять змови проти тої країни, в якій вони акредитовані, воли воно вловлене на гарячому вчинку, не може не відчувати нічого, крім неконечного роздратовання. Щоб як будь виплутатися з цієї справи, представник Москви у Парижі вхопився московської традиції: він дementує все — в цілому і в подробицях. Він доходить до того, що не визнає існування й функцій такого пана Волкова, який ще вчора був військовим агентом ССРСР в Парижі, але який сьогодні розумно визнає необхідним перенести місце свого осідку до Берліна. Спростовання совітського посольства, — не знати чи варто навіть про це говорити, — не має для нас ніякого значіння, ніякої ваги. Ми його передбачали та обраховували наперед. Воно обосновано так само, як і спростовання документа Зінов'єва, опублікованого в 1925 році газетою «Daily Mail». А відомо, що опублікування листа Зінов'єва мало своїм наслідком зміну політичної більшості в парламенті Великої Британії. Світі не визнаватимуть навіть існування самого сонця, коли воно заважатиме їх діяльності. Що-ж до самої справи, то документи, опубліковані в «Le Matin» походять із самого надійного джерела. Факти й наміри Волкова можуть бути віртуворені в колах, дуже добре освідомлених. Бо ж маютьсґ докази його перебування у Франції, а також його од'їзду до Німеччини. До того ще можна вказати, що рада міністрів, яка засідала в Елісейському палаці, обговорювала опубліковані документи, і в газеті «Le Temps» в наслідок цього видруковано замітку, яка зовсім не подібна до спростовання, а саме: — пан Алберт Сарро (мін. вн. справ) обмірковував із своїми колегами питання комунізму в Алжирі та справу очищення цієї колонії од комуністичних агентів».

*
* *

Як переказують парижські газети, в совітському консульстві стався новий випадок. На цей раз то вже була не козачка з револьвером, а робітник з порожніми пляшками од пива. Півтора роки ходив він до консульства

аби дістати візу для своєї жінки з дитиною, що бідувала в СРСР. Справу його затягали, а його жінці відповідали: — як ваш син виросте, тоді він сам уже вибере до кого пристати, чи до білого батька чи до червоної армії. З розпуки робітник почав порожніми пляшками бомбардувати великі вікна совітської установи. Сталовся це у вечері, большевицькі урядовці в консульстві, як про це пише «Le Matin» з криками — бомба, буржуй, капіталіст, ворог народа і т. п. — накинулися на робітника, так що поліція ледве врятувала його. Робітника покликано до суду за «порушення громадської тиши та спокою». Аналогічних скандалів, як висловився місцевий французський комісар, багато буває в совітському консульстві.

*
*
*

У середині серпня в Португалії відбулася чергова революція. Тяжко розібратися у причинах нового вибуху незадоволення диктаторським режимом ген. Кармони, але, як здається, вони на цей раз зводилися до того, що диктатор залишив за собою надто багато офіційних посад, бо до останнього часу він був одночасно й президентом і головою ради міністрів. Од нього вимагали, щоб він од одної з цих посад одмовився. Диктатор зробив на половину; він не одмовився, але призначив заступником голови ради міністрів полковника Сузу, до якого й перейшла фактично керівна роля у внутрішніх справах португальської республіки. Монархісти, що входять до складу республіканського кабінету, цим призначенням були незадоволені, вважаючи полк. Сузу занадто великим республіканцем, а тому їх прихильники розпочали — революцію. Група офіцерів з'явилася на засідання міністрів, вимагаючи з револьверами в руках демісії кабінета. Їх не послухали, почалась стрілянина, що дала не дуже важливі наслідки; одного секретаря трохи поранили та одному міністрові револьверна куля зробила дірку в штанах. Революціонери були втікли, але їх знайшли, заарештували та й виправили до колоній на заслання. Тепер знову все тихо у цій нещасній країні, — аж до того часу, поки знову не вибухне чергове офіцерське пронуїіаменто.

*
*
*

Як відомо, італійські фашисти постановили, щоб зробити честь Альпам, переіменувати найвищу гору Європи і назвати її — Беніто Мусоліні. Аби перевести цю постанову та перехрестити гору, група італійських альпіністів вибралась в експедицію і при дуже тяжких умовах, бо погода була не сприятливою, — дійшла таки на вершок Монблану і поставила там великий італійський прапор. Але ефект цієї урочистої експедиції звели на піведь альпіністи французькі. Справа в тому, що гора Монблан має два верхи: один найвищий (4.807 метрів), лежить на французській території і зветься просто Монблан, а другий — трохи нижчий (4.748 метрів) — зветься Монблан-Курмайер і входить до території італійської. Італійці звичайно могли маніфестувати на своєму вершку, а французькі альпіністи того таки дня з прапором вирушили на свій вершок — на властивий Монблан, — і завісили на ньому французський прапор, не меншої величини, як італійський. Таким чином Монблан як і бувостався Монбланом, і гімназійльним учням не доведеться засвоювати нової його назви. З спортивного боку цей епізод має певне значіння, бо обидві виправи виявили себе дуже добре у цих тяжких і небезпечних виправах, але якоїсь політичної ролі він, явна річ, грати не може

Німецька преса про Україну.

В німецькій пресі помічається за останній місяць велике зацікавлення українськими справами. У мене під рукою два десятки вирізок: усе великі статті на політичні теми, не рахуючи зовсім коротких заміток та повідомлень

різномодного змісту. П'ять великих статей припадає на столичну берлінську пресу, решта — з провінційальної та дві статті з швейцарської-німецької.

Майже всі статті обговорюють справу незалежної України, по напрямку вони далеко неоднакові. Це найкраще сформульовано в статті: *Berliner Börsen Zeitung*. «Великі держави та Україна». Покликаючись на попередні свої великі статті про Українське питання автор каже:

«Жоли *Berliner Börsen Zeitung*», перша з провідних щоденних німецьких газет «звернула увагу в березні та квітні с.р. увагу на актуальність українського питання та його значіння для Німеччини, погляди щодо цієї проблеми дуже розійшлись. В той час як менша частина політичних діячів та економістів, які були знайомі з українською проблемою, — таких в Німеччині на жаль дуже мало, — відповіли на наш заклик, уряд і так звані «знавці Сходу» — такими вважають себе дуже багато людей, тому що перед війною або під час неї вони цобували в Росії, — поставились цілком проти знятого питання: один з них, особливо розумний, писав навіть, що заціпати українське питання в німецькій пресі буде проти німецьких інтересів, буде навіть майже «державною зрадою» говорити про це в Німеччині. Побачимо ж що сталося за три місяці і чому нас учать факти.

«Насамперед німецька преса, а з нею й ширша німецька публічність звернули поволі увагу на важливість проблеми. Почалися дискусії, особливо жоли помітили, що закордоном все інтенсивніше займаються українським питанням. Почали приходити відомости з самого краю, не тільки через совітські та польські руки, але безпосередньо з самого краю; все позитивіші відомости та звіти давали факти про зростання руху за незалежність, приходили і передруковувались. Хоч окремі групи українських повстанців називано й далі «бандами» та «бандитами», про те поволі почали помічати, що на півдні Союзу Совітських Держав щось таки робиться. Також з Польщі почали приходити відомости про українські визвольні змагання та про перемоги на виборах та інші, полякам часом неприємні речі. Серед цієї атмосфери бомбою впала звістка про розрив Англії з Росією. Раптом побачили й наші численні «знавці східної політики», що Совітська Росія вже не є якась єдність і що й Польща, нелише сама Німеччина та Росія, мусить дуже зважати і зважає й на Україну, встановлюючи елементи своєї закордонної політики».

«Значіння України цілком невідоме в широких колах німецького суспільства» пише в *Köngerberger Allgemeine Zeitung* автор добре освідомленої статті. Зробивши докладний огляд природних багатств Української землі і давши характеристику її населення як, дрібних приватних власників, ворожих в принципі до комунізму яке, большевики привабляли до совітського режиму надією забезпечити йому панські землі, автор каже:

«Другим моментом була зручна тактика большевицького уряду що до українізації. Тоді як під час царського режиму українці, тинакше так звані «малороси», були зовсім пригнічені і тільки з революцією 1905 року придбали скромні права на плекання своєї рідної мови, совітський уряд гарантував широке поле українізації під умовою безумовного визнання комуністичної системи. Українську мову заведено по всіх установах, посади обсажено тільки людьми, які нею володіють. До українізації належить також заведення українських середніх та вищих шкіл, газет та прийняття української мови для командування міліцією. На зовні, розуміється, та в головних міністерствах українці не мають що робити.

Здавалося б, що при таких обставинах московська влада пустила міцні корні на Україні; проте спостереження серйозних глядачів доводять нам, що на Україні не тільки панує велике незадоволення, особливо в селянських колах, але це незадоволення виливається в конкрет не бажання одірвати цілком Україну від Москви. Немає жадного сумніву в тому, що цей сепаратизм на Україні дуже розростається, поширюється і виходить не тільки від буржуазних елементів, правих прихильників бувшого гетьмана Скоропадського, чи прихильників забитого Петлюри, але якраз з комуністично настроєних; але разом націо-

нально орієнтованих українських кол, на чолі яких стоять такі люде, як Шумський, Максимович та Хезиловий (?). Большевицьким спростованням не треба надавати жадної ваги. З другого боку треба стерегтись вважат цей рух за незалежним наслідком англійських -и яких інших антантських планів. Повідомлення такого напрямку з'являються не раз у Французській, почасти також і в німецькій пресі; їх треба приймати з обережністю: вони швидче наслідок бажань».

Причину сепаратистичного руху автор статті вбачає; 1) в страху українського населення, що Москва припинить, або робитиме перешкоди українізації, 2) в антибольшевистві його самого. Розвинення і підтримання ідеї про незалежну українську державу автор статті приписує українській еміграції, зазначивши попутно її роз'єднанність, і кінувши докір тій частині її, яка шукає піддержки не в Німеччині, а в державах Антанти:

«Держави Антанти, в першу чергу Англія, але також і Франція, давно, уже зрозуміли значіння України та її сепаратизму. Вони бачать тут найслабше місце, по якому можна вдарити совітську державу. Звідси розуміється, й прихильність і підтримка, — яку українці дістають у західних державах. Як би Україні справді вдалося відокремитись, в значінню економічному — то це було б Москві смертельним ударом. Хоч би навіть і не припускати, що ця подія так скоро трапиться, в інтересах західних держав лежить безумовно держати цю рану на організмі совітської держави одкритою і по можливості її збільшувати. З цієї точки погляду й треба дивитись на українське питання, вводячи його у звязок з світовими подіями». Такий самий докір українській еміграції, яка орієнтується на західні держави, робить автор статті в Berliner Börsen Zeitung, не поминувши при цьому випадку скритикувати занадто обережну політику німецького уряду:

«В цілому східноєвропейському кофлікті офіційально, офіційно ми на всі боки й наскрізь, цілком нейтральні. Це написано на папері й припечатано. Може це дуже розумно й гарно. Цим ми не придбаємо собі ворогів, але і друзів теж не придбаємо. Проте нашим обовязком є довести до відома, принаймні приватно, українців що, не дивлячись на нейтральну позицію нашого уряду, ми уважно і прихильно слідкуємо за розвитком української справи. Широкі кола Німеччини шкодуватимуть, — це можна сказати з певністю, — коли українські проводирі одвернуться від Німеччини і підуть до Польщі, бо вони тої думки, що обидва народи, німці й українці, мають в майбутньому спільні інтереси, і переконані в тому, що можна знайти шлях для співробітництва. Коли тепер держави Антанти та інші залицяються до «повстаючої великої держави», на сході, нехай у к р а ї н с ь к и й народ при тому не забуває, що то м и п р и н е с л и Україні визволення в 1917-18 році». Др. Енні, який не раз уже містив у німецькій пресі докладні й освідомлені статті про українську справу, робить і на цей раз в Deutsche Tages Zeitung глибокий і влучний аналіз становища на Україні:

— «Звичайно думають», пише він, «що Україна», після виходу німецької армії і приборкання розрухів потонула в лоні Совітського Союзу. Як це не згучить парадоксально, але швидче сталося навпаки. На протязі кількох років роз'єднання і чвар тяжко боролись українці за національне об'єднання. Але тільки після облоги України московським большевизмом можна говорити про одностайну національну єдність».

Зазначивши, що українізація і культурна автономія куплена українцями у большевиків ціною прийняття совітської системи, автор вводить слова українського політичного діяча, який ніби признавався йому, що «українці мусіли ритуальними концесіями рятувати душу».

«Відомо, що на грядках комуністичної Росії росте багато «редисок» якими називають зовнішне червоних, а в середині білих людей. Обставини примусили цілі народи під ярмом червоного Кремля поробитись такими редисками! Отже й українці помалювались на червоно, щоб під тією червоною фарбою могли зберегти недоторканим ядро своєї національності».

Автор докладно спинається на процесі націоналізуванн

ських комуністів під натиском населення і самих обставин, а також і під впливом поведінки самих большевиків на Україні, які під час червоного терору, примусили українське населення ідентифікувати большевизм з московизмом».

Під цим вражінням українці, що давно втратили національне почуття, віднайшли його і стали горнутись до українських партій. Велику роль грало її економічне визискування України большевиками, які тут пішли по стопах царського режиму, але з незрівняно більшою беззглядністю.

Не дивно, що українська національна ідея вибухла і обхопила всі верстви населення. Загострення відношення до Москви виявляється навіть в дрібничках. Світівська влада вже так сильно українізована, що вимагає відкликання неукраїнських урядовців, не допускає вживання іншої мови, крім української. В цьому доходять до таких курьозів: в Одесі напр. поруч з українськими написами назв улиць допущено тільки... французькі.

«Зростаюча українізація може відіграти роль в зовнішній політиці. Єсть багато даних за те, що одного дня скасування большевицького панування почнеться з півдня. Чи то станеться через внутрішні зміни, чи зовнішню інтервенцію, але економічно багата Україна найшвидше може стати на свої ноги і відірватись від червоної Москви. Вона може існувати без Великої Росії, а Велика Росія без неї існувати не може! Географічне положення України сприяє тому, що звідси почнеться зміна сучасної політичної системи, як політично, так і відносно світового ринку. Вже тепер Україна, звільнившись від большевицького панування, разом з густо українцями заселеним північним Кавказом (Кубань), може розпочати жвавий торговий обмін з закордоном. Для Великої Росії ще довгі роки пройдуть, поки вона знов буде в стані таких можливостей».

Під кінець статті автор натякає на можливість порозуміння України з Туреччиною під проводом Англії.

(Кінець буде) 4

Г. Ч.

З П Р Е С И.

«Promethée» спиняється над заявою російського діяча-демократа П. Мілюкова, що він її проголосив на одному з публічних зібрань:

«Я вважаю, — сказав п. Мілюков, — що доля, яку надають совіти Англії, не перебільшена. Має свою рацію думка, що англійська політика спрямована в дійсності не тільки проти совітської Росії, але проти Росії взагалі. Для цього досить подивитися на відносини, що існують між Англією, Грузією, Україною, Польщею та балтійськими державами. Грузія та Україна мають волю стати на стороні Англії на випадок англо-совітського конфлікту... Наше рішення в цьому випадку цілком одмінне од рішення Грузинського та українського. Наші патріотичні почуття тожожні з почуттями групи комуністичної молоді та большевиків».

Таким чином, — пише «Promethée», немає вже більше яких будь ілюзій, скинуто маску з обличчя.

«П. Мілюков знає краще, ніж хто інший, що большевизм — це система дикунського варварства. Знає він що большевики знищили індивідуальну волю, що вони сплюндрували родину, догори ногами перевернули мораль, зруйнували економічний добробут, не принесли російському народові нічого, крім сліз та страждання. Та бай-дуже! Хай гине цілий російський народ, аби тільки Україна та Грузія не вирвались з червоних московських кайданів».

Знає П. Мілюков, що большевики всяку ідею про право та честь вважають буржуазним забобоном; знає він, що совітська Росія знаходиться зараз у стані війни з цілим культурним світом, що загрожує вона цілому світу найгіршими катаклізмами... байдуже!. Хай гине цілий культурний світ, аби тільки Азербейджан та Черкеси zostалися під російською владою.

Знає П. Мілюков, — продовжує газета, що коли б Англія зважилася нанести рішучий удар диявольській системі, якою єсть совітська Росія, то тим вона викликала б однодумне обдивовання та ухвалу цілого людства.

«Знає він усе це і все таки наперед солідаризується не з можливими визволителями народів од рабства, а з гнобителями його власного народу. При одній думці про визволення підбитих Москвою народів, П. Мілюков зненацька втрачає всю свою інтелектуальну культуру, виявляючи спосіб думання середньовічної людини, людини часів монгольського панування над Москвою, коли кнута та указів було досить, аби регламентувати певні відносини між народами.»

Що це таке? — запитує «Promethée»: випадок атавізму, чи духовне засліплення, яке, здавалося б, вже мусіло назавжди зникнути з інтелекта європейської людини? Ні те, ні друге — одвімо за «Promethée». Це прсто холодний, розрахований виступ людини, що живе в оточенні імперіялістичних тенденцій і сама до дна ними пересякнута. П. Мілюков перестав би бути росіянином, — принаймні, росіяне перестали б його вважати таким, — коли б він дав волю якимсь культурним почуттям у справі вільного існування народів колишньої Росії. Тому то має рацію «Promethée», закінчуючи свої розваги гарячим закликком:

«Ви всі, народи, поневолені совітською тиранією, — об'єднуйтеся!».

Тільки сила, протиставлена силі, врятує народи сходу Європи. Тільки перед силою одступить імперіялістична Росія, якою б партійною назвою вона не прикривалася. Іншої мови російські імперіялісти, зачинаючи від П. Мілюкова, поки що не розуміють.

* * *

В «Рулі» од 10. VIII подається новий проєкт інтервенції, в справі якого ведеться енергійна агітація відомим німецьким промисловцем Арнольдом Рехбергом. Для організації інтервенції мала би бути створена 400.000 армія з німецьких, французських та англійських добровільців під командою спеціальної військової ради.

«Ця армія повинна вступити в межі Росії, скинути большевиків і посадити «національний російський уряд», заздалегідь складений закордоном. Для цього підприємства мусять бути якісь позички, які були б забезпечені російськими залізницями та де-якими мінеральними і лісними багатствами. Попередньою умовою плану, мало б бути тісне зближення між Німеччиною, Англією та Францією і особливо усунення всяких непорозумінь між Францією та Німеччиною. В одній з останніх статей, уміщених у французьких газетах, Рехберг кличе Францію впливати на польський уряд; для того, щоби він уступив Німеччині польський коридор і Данціг.»

Спритний «Руль» не від сьогодні милується у сенсаціях, шкода лише, що так коротко згадала газета за «національний російський уряд», завчасу утворений закордоном. Цікаво було знати, з кого його хотіли б скласти!

*
* *

«L'Intransigeant» (20 VIII 1927) пише: — «газети «Daily Mail» повідомляють через Ригу, що новини, які надходять з України кожного дня стають усе серйознішими. В СРСР існує зараз три рухи, спрямовані проти московського уряду. З них самий небезпечний для совітів, — це рух українських сепаратистів, що змагаються до абсолютної незалежності України від Москви. За ним слідує рух білоруський. Білоруси поширюють велику кількість друкованих пропагандних видань серед населення. Майже всі ліси України переходять у собі невеликі повстанські загони, що своєю тактикою à la Робін Гуд чи фра-Діяволо здобувають собі селянську підтримку. До цього ще треба додати опозиційний рух у середині самої комуністичної партії. Представники цієї опозиції, як кажуть, налагодили співпрацю з українськими та білоруськими сепаратистами».

Одночасно такі самі повідомлення надходять до Парижу і через Берлін. «Morning Post» повідомляє, що національні антибольшевицькі настрої на Україні продовжують поширюватися. Несила центрального большевицького уряду стає такою наявною, що большевики зараз уже перестали затаювати існування української національної опозиції.

Мабуть по звязку з наявністю наведених настроїв ІПУ видало дві нові постанови.

Про першу з них пише «Le Matin» (20. VIII. 27 р.) — «В установах ІПУ можна читати об'яву, підписану Менжинським, яка суворо забороняє усім совітським підданим закордоном який будь контакт з російськими емігрантами. Ця заборона поширена й на самих близьких родичів емігрантів. Кожний совітський підданий закордоном мусить зголоситися в посольстві, дати свою точну адресу, а також імена осіб, яких він одвідує». — Про другу читаємо в «L'Intransigeant» (21. VIII, 1927 р.): — «Наш спеціальний кореспондент телеграфно повідомляє нас, що совнарком заборонив ІПУ публікувати імена засуджених на смерть, аби тим уникнути негативної критики діяльності совітів закордоном. Одночасно з тим кореспондент повідомляє про нові смертні кари та виконання їх і про численні, майже що-денні розрухи, що повстають майже по всьому СРСР на економічному ґрунті». А кореспондент чеського офіціоза на німецькій мові — «Prager Presse» просто говорить, що і в СРСР розпочався «новий період кар на горло».

Таких повідомлень багато подає закордонна преса. Не все ясно в цих повідомленнях, бо не все розуміють в СРСР європейські спостерігачі. Одно наявне для всіх: такий стан річей довго тягтися не може. Терором большевики розпочали своє панування, терором зазначається і наближений кінець совітської диктатури. Це — закон кожної тиранії, — «его же не преjdeши».

Міжнародна студентська конференція.

Шірс (Швайцарія), 5 — 15 Серпня.

Вже 9-ий рік студентство різних країв провадить широку міжнародну акцію, акцію «порозуміння молоді цілого світу». Одним із чинників такої роботи є «International Student Service» (I. S. S.), що повстав з «Європейської Студенської Помочи». Від 1922 року ця організація скликала свої конференції (Турнов, Парад, Ельмау, Жекс, Киловці). Черго-

вий з'їзд відбувся в селі Шірс коло резиденції кантону «Граубюнден» — Кур.

Кількість учасників доходила до 200. Заступлені були 33 різних народности. З огляду на те, що головною точкою праці було питання «Захід-Оріян» приїхало дуже багато представників кольорових народів (Китай, Японія, Цейлон, Голяндська Індія, Британська Індія, Сирія, Єгипет, Південно-Африканські мурина, Австралія, Північно-Американські мурина). З нового Світу були делегати Злучених Держав, Канади та Колумбії. З Європейців: Шведи, Фіни, Українці, Вірмени, Москалі, Поляки, Німці, Австрійці, Швейцарці, Голяндці, Бельійці, Французи, Румуни, Мадяри, Серби, Еспанці, Англійці, Ірляндці та Жиди.

Швейцарські студенти, уряд кантону, громада Шірс, ради міст Кур, Ароза, Давос і Ст. Мориц, зробили найбільш можливе для того, щоб учасники конференції залишили Швейцарію з найкращими спогадами. Всі будинки великого протестантського семінару в Шірс віддано до розпорядження делегатів.

У неділю 7-го спеціальний потяг одвіз усіх до м. Кур. Ріжні представники та багато молодих дівчат у національних убраннях зустрічали чужинців на двірці. Кожного нагороджено китицею місцевих квітів. Дзвони протестантської катедралії вітали «світову молодь». Після виконання двох точок на органі відбулася церемонія відкриття конференції. Др. Конрад Гофман, директор I. S. S. передав місцевому урядові дзвінок попередньої конференції, яко символ безперервности праці в напрямі об'єднання молоді всіх народів. Представник Югославії на доручення свого уряду декорював Др. Гофмана орденем Св. Сави III-ої степеня за конференцію в Карловцях. Місто прийняло всіх обідом у найкращому готелі. Католицький єпископ запросив делегатів до себе. Привітальну промову він виголосив по німецькі, по романські і по латині. Він сам Рето-Романець, тому докладно зупинився над життям і культурним розвитком рето-романського народу, від якого залишилися тільки 40.000. На прощання частоваго гостей вином з єпископських запасов. Представник української делегації В. Орелецький дякував єпископа за гостинність латинською мовою).

Після повороту до Шірсу делегати побачили силу селян, які зійшлися з усіх сусідніх гір для урочистої зустрічі. Село прикрашено арками і жовто-блакитними та іншими прапорами, — бо околиця Претіагу, в Швейцарії має той самий прапор, що Україна. В честь кожної делегації, з близької гори вибухали «гарматні» стріли. Першого ж вечора Др. Гофман виголосив реферат на тему: «Для чого існує I. S. S.

8-9 заслухано реферати на тему «Вимоги, які ставить сучасність до студентства». (Поляк — Проф. Галецький, Хинець і Индус), «Студент на чужині» (Американець Др. Гері), «Міжнародня згода та друковане слово» (Австрієць Др. Кочніч). З приводу рефератів одбулися широкі дискусії. У дискусії над рефератом Др. Кончінча забрав слово також український делегат В. Орелецький.

У середу 10-го всі делегати окремим потягом їздили до славного курорту Ароза (1800 м.). По дорозі представник дирекції давав пояснення щодо великих технічних труднощів підчас будови залізниці. У м. Ароза оглянено ріжні санаторії. Після обіду, яким приймало місто, уряджено танці.

11-го розпочали працю чотири комісії. Перша комісія під проводом Голяндця працювала над питанням «Студент на чужині». У цій комісії Українців заступав Др. Нижанківський. Друга комісія під головуванням Американки — Майбутня конференція I. S. S. та її програм» (від Українців п. Кожевників). Третя комісія під головуванням Англійця «Vox Studentum (орган I. S. S. Четверта комісія під проводом Німця займалася справами фінансовими (від Українців В. Орелецький).

Для нашого студентства самою важною була перша комісія. У ній не обійшлося без інциденту. Коли Український заступник у своєму рефераті згадав, про «*numerus clausus*».

на польських школах, то поляк заявив, що то неправда. Наш делегат виявив готовність пред-
ложити зараже всі матеріяли. До того прилу-
чився представник жидів. Положення поляка стало до-
сить не вигідним. До другого засідання встигли поляки зробити натиск
на провід. Справу відкладено до останнього засідання. Але перед самим
засіданням під час обіду оголошено, що має відбутися конференція екс-
екутиви з участю Поляків і Українців. Ця конференція ще більше викли-
кала зацікавлення загалу. Українці знову заявили, що можуть дати всі
докази, які зажадає делегація польська. Др. Гофман попередив, що
подібне дослідження не входить у сферу діяльності I. S. S. і запропонував
спробувати скликати в найближчому часі інформативну нараду представ-
ників польської та української молоді при співучасті якогось чужинця.
Поляк хотів якось відхилити цю пропозицію, кажучи, що польське сту-
денство має давно належні ухвали. Закінчилося тим, що Гофман засте-
ріг собі право «приватно» ініціятиви»...

Після виступу Др. Нижанківського на останньому засіданню комісії,
з домаганням, щоб комісія зайняла формально янесь становище до цілої
справи, знято питання «numerts clausus» з порядку денного.

Друга комісія прийняла запрошення Американців урядити конферен-
цію в 1928 році в Злучених Державах. Винесено побажання поставити
на порядок денний питання «Націоналізм», «Раса» та ин. На внесок нашого
заступника прийнято також справу «Бездержавні студенти» та ухвалено
просити ексективу допомогти делегатам-емігрантам прийняти участь у кон-
ференції в Америці.

Четверта комісія усталила бюджет на слідуючий рік (55.000 доларів)
і ухвалила в перший раз перевести збірку також між студентами-емігран-
тами. Росіяне були проти цієї ухвали. Наш делегат заявив, що не дивля-
чись на матеріяльну нужду студенство українське зробить посылку
збірку та прийме також участь у допомозі французьким студентам. Ця
заява зробила велике вражіння на чужинців.

12-го заслухано три реферати в справі «Відносин між Заходом і
Сходом». (Японець Др. Аюсав, француз. Проф. де Менжель і Хинчук
Проф. Лю). Тогож дня урядили делегати свято для дітей села.

13-го цілий день і 14-го перед обідом відбувалися дискусія над рефе-
ратами. Слово уділювано в порядку алфавегу. Представники Оріенту та
усі кольорові в своїх промовах одверто атакували «білих»...

Домагання можна резюмувати словами «самостійність», «рівноправ-
ність», «людяність»... При кінці (буква «U») дістав слово український деле-
гат п. Кожевників. Ще напередодні члени ексективи непокоїлись тим,
що то казатиме українець. На початку засідання Др. Гофман зажадав від
нашого делегата «дефинитивної обцянки не порушувати польсько-ук-
раїнського питання».

Не дивлячись на те, що промовців обмежено було 4-ма хвилинами,
що Др. Гофман намагався перервати нашого заступника, даючи з місця
знаки голові засідання Др. Аюсаві, п. Кожевників говорив коло 10 хвилин.
На иншому місці подамо переклад цієї, так мовити, «декларації україн-
ської молоді»...

У п'ятницю вечером населення Шірсу дало концерт в честь конференції
та частувало чужинців солодощами і напитками. У відповідь на це тогож
вечора делегати урядили імпровізований концерт для населення.

Після скінчення дискусії «Захід-Схід» заслухано два реферати: Ні-
мець Др. Шайдер — «Студенська самопоміч на основі праці з'їзду в Дрез-
дені» і Німець Бек — «Дух I. S. S.» Після обіду дали звіти ріжні комісії.
Вечером населення урядило похід з лямпіонами, на сумежних горах запа-
лено великі вогнища та вдруге вшановано кожну делегацію стрілом...

У неділю 14-го перед обідом жидівська делегація поставила внесок
у справі «інтелектуальних безробітних». Піля того прийнято звіт фінан-
сової комісії. Навязуючи до того звіту, наш делегат В. Орелецький злож-
ив подяку I. S. S. за поміч українському студенству, зазначив, що всі

допомоги наше студентство вважає за позичку і заповів збірку на користь I. S. S. поміж іншими емігрантами. Ця заява викликала овацію в честь Українців.

Підчас обіду історично-етнографічний похід Швейцарців пройшов перед зібраними делегатами. Представники громадської влади, залага в уніформах різних часів, мислівці, рибалки, дроворуби, пастухи з коровами, пастухи з козами, весільний віз, косарі і т. и.

Чудова погода і тисячі селян з далеких околиць ще більше зміцнили вражіння того незвичайно-цікавого походу. Зараз після обіду розпочалося «народне свято», в якому приймали участь також чужинці.

У вечері закінчилася конференція. Останнє засідання було присвячено рефератові пані Др. Кочинч про значіння праці I. S. S. Після реферату промовили «на прощання» 30 ріжних делегатів. В імени Українців промовляв Др. Нижанківський. Він підкреслив ті моменти неповної одвертости, що виказалися на ріжних конференціях і висловив надію, що I. S. S. швидко «не буде боятися дивитися одвертими очима на ті проблеми, які гальмують справу міжнародної солідарности та шукатиме засобів до усунення всіх перешкод на шляху до справжнього миру вільних, рівних, незалежних народів». Він подякував Швейцарцям за гостинність і в знак признання демонстративно передав Голові Центрального Швейцарського Студентства шовковий жовто-блакитний прапор з вишитим золотом гербом України. Цю демонстрацію добре зрозуміли чужинці, бо на початку конференції між ріжними прапорами, які вивісила етзекутива не було нашого. ... Голова Союзу забрав слово і подякував Українцям. Також представниця Франції Рош вражена нашою демонстрацією в своїй промові зазначила... я дуже жалію, що важні справи жидівського студентства і наших українців приятелів не могли бути належно обговорені я надіюсь, що слідуюча конференція над цим відповідно зупинеться».

Др. Гофман промовляв останнім. Співом «Gaudeamus igitur», закінчилася конференція.

Раю 15-го спеціальний потяг одвіз всіх учасників до Давосу і Ст. Моріцу. Ці світової слави курорти як найкраще прийняли гостей з усіх закутин світу.

У вівторок 16-го два наших делегати виїхали до Італії для участі в конгресі С. І. Е. (24 серпня — 5 вересня).

Слід зауважити, що на виставці, яку уряджено підчас конференції, український відділ («Україна») був найбільший і викликав велике зацікавлення всіх чужинців.

Швейцарці цілий час старалися виказати свої симпатії до наших делегатів (відповідь на прийняття в минулому році в Подєбрадах). Голова шірської громади полк. Тені запросив до себе Американців, Німців, Англіїців, Французів, Мадярів і Українців... Приємною несподіванкою для наших заступників була зустріч з селянами-колоністами з України, що 8-ий рік мешкають у Шіреї. Їх коло 20 душ, між собою говорять переважно по українськи. Вони запросили наших делегатів до себе, але тільки один міг з того скористати... Український островочок у Швейцарії...

П — О.

РЕЗОЛЮЦІЯ.

Подєбрадської Організації Української Соціально-Демократичної Робітничої Партії.

Подєбрадська Організація У.С.Д.Р.П., заслухавши на своїх загальних сходах 27 червня 1927 року звіт спеціальної комісії, котра з доручення організації, на прохання т. Шкляра від 29 березня 1927 р., обслідувала спробу групи С.-Р. Шаповалівців (П.В.З.О.П.С.-Р.) закинути т. Шкляреві фальшування ним підписів п. п. Шаповала, Григоріва та Мандрики під платформою т. зв. Ліги Соціалістів Востока Європи і на підставі доповіді тої комісії постановила:

Всі закиди названої групи товаришові Шкляреві що до фальшуванням підписів п. п. Шаповала, Григоріва та Мандрики під проектом платформи Ліги Соціалістів Востока Європи уважати за цілковито безпідставні.

Голова (підпис)

Секретар (підпис)

Хроніка.

3 Великої України.

— Бібліотека УАН. Ремонт будинку бібліотеки УАН має бути закінчений за два тижні. Лишилися дрібні роботи малярські та часткове устаткування. По закінченню ремонту почнуть переносити книжки з бібліотеки ІНО (кол. Університету) та бібліотеки УАН. На перший час у бібліотеці буде до 500.000 книжок. Мають на думці ще поширити бібліотеку, що залежить від спеціальних асигнувань («Комуніст». ч. 177).

— Нові знахідки. Відряджені до Києва Укрголовнаукою Дзбановський, секретар музич. репертуарного комітету Головнолітосвіти УСРР та ленінградський проф. Преображенський для вивчення пам'яток старовинної укр. музики — знайшли дуже багато цінних речей. В Лаврському музейному городку знайдено збірник нот 1601 року, у бібліотеці Софійського собору знайдено ноти написані на пергаменті, у Всенародній Бібліотеці знайдено музичну бібліотеку гетьмана Розумовського — 1400 рукописів старих укр. опер та симфоній. («Комуніст». ч. 176.).

— Інститут первісної культури. В Києві організується науково-дослідчий інститут первісної культури на Україні і готуватиме наукових дослідників у цій ділянці. («Комуніст». ч. 176).

— Знахідки на Уманщині. У с. Майданецькому на Уманщині селяне, під час копання глини, знайшли молотки, сокири та інші речі, що стосують-

ся до кам'яної доби. Річі передано Округовому Археологічному Музеєві, який розпочав в тому місці розкопки. («Пр. Пр.» ч. 187).

— Розкопки на Дніпрельстані. По звіту археолога Доброворського, розкопки невідомого досі селища коло Дніпра на південь від Кичкасу, дали цінні наслідки. Знайдено фрагменти бронзові і шкляні, ножі, фігурні бронзові речі, вироби з кости, посуд то що. У 8 зруйнованих землянках знайдено круглі місця для вогнища, де лежали шматки перепаленої глини та уламки орнаментованого посуду і кістки тварин. Гадають що тут осіли слов'яне. («Вісти» ч. 179)

— Археологічна експедиція в Ольвії. Нарешті Головна наука затвердила склад такої експедиції, на чолі якої буде стояти проф. Фармаковський. Вона матиме завданням розкопати стародавнє місто Ольвію. («Комуніст». ч. 178).

— Етнографічна експедиція Академії Наук виїхала на Дніпрельстан для етнографічних досліджень серед лощманів у селах Лощманська Кам'янка, Старий Кодак і Мандрівці. («Комуніст». ч. 178).

— Колегійський скарб VII віку знайдено на березі Дніпра на території Олешівського і Голопристанського району. Випадково знайдені річі передані до Херсонського історично-археологічного музею. Влада дошукується річей, що забрані селянами. Тим часом знайдено золотий хрест з ланцюжком, золоті сережки з

підвісками, золоті бляшки, медальони, перстені, рештки намиста монети золоті часів візантійських імператорів Гераклія, Гераклія-Константина, Геракліона й Тиверія Константина. Вважають, що скарб цей відноситься до VII віку; Знайдено також різного роду зброю, посуд, ремні то-що. («Пр. Пр.» ч. 178).

— Допомогу вдові етнографа Демущького ухвалено колегією Наркомосвіти видати в сумі 300 карб. Вирішено також порушити питання про призначення їй постійної пенсії. («Культ. і Побут». ч. 29).

— Стипендію імени акад. В. Гнатюка затверджено Україною. Таких стипендій буде всього п'ять для педагогічних ВУЗ'ів України («Культ. і Побут». ч. 29).

— Українка визнала за потрібне видати нащадкові українського філософа Сквороди — Катерини Решетовій одноразову допомогу, а також порушила питання про постійну їй пенсію. («Культ і Побут». ч. 29).

— З'їзд патологів у Києві ухвалено президією ВУЦВК на вересень місяць. Цей з'їзд має бути всесоюзним. («Пр. Пр.» ч. 181).

— Факультет експлоатації шляхів. Раднаком України ухвалив приєднати факультет цей до Київськ. Інституту Народ. Господарства. («Пр. Пр.» ч. 178).

— Всеукр. Лабораторію для вивчення зерна мають утворити при Всеукр. Торговельному Музеї, щоб вивчити млинарські та хлібовипікальні властивості укр. зерна. Найближче завдання лабораторії — вивчити властивості окремих гатунків укр. пшениці та з окрема вивчати можливість використати кукурудзу й жито, як домішку до пшениці на мливо. («Пр.» Пр.» ч. 182).

— Віддайте нам наше. В зв'язку з наближенням 100-ліття з дня народження Льва Толстого, зав. Толстовським музеєм у Москві об'їжджає всі музеї СРСР, щоб виявити всі матеріяли та речі, що стосуються життя й творчості Л. Толстого. Москва порушила питання, щоби всі такі річі, що знаходяться на Україні, було передано до московського музею. Наркомосвіта погодилася на це, але з умовою, щоби Головна наука РСФСР повернула Україні всі річі, що торкаються Т. Шевченка, а також всі матеріяли, архиви то-що, що взагалі стосуються України. Не дивлячися на те, що така постановка повернення Україні належних їй матеріялів та річей була ще в грудні 1917 р. за життя Леніна, вона досі не виконана. («Пр. Пр.» ч. 180).

***

— Новий елеватор. У с. Новоселівці проти острова Березані «Сільський Господар» почав будувати хлібний елеватор на 150.000 пуд. Як бачимо, буде кооперативна організація, себто саме населення — влада на то грошей не дала. («Пр. Пр.» ч. 180).

— Нова електровня відкрита в м. Коростишеві на р. Тетереви для потреб м. Коростишева та околиць («Пр. Пр.» ч. 181).

— Трест середнього машинобудівництва ухвалено заснувати президією ВРНГ для спеціального обслуговування потреб капітального будівництва і поточного ремонту цукрової промисловости України. До тресту належатимуть всі підприємства Укрметалотресту, крім Велозаводу, заводи «Більшовик», «Ленкузня», та інші.» Ще невідомо, де перебуватиме трест, чи в Києві чи в Харькові. («Пр. Пр.» ч. 183).

— Прогули в Донбасі останніми часами

ми збільшилися. Пересічне число прогулів в Сталінській окрузі з невідомих причин становить 28 відс., по інших округах — 25 відс.. «Наскільки збільшилося число прогулів свідчить те, — пише «Пр. Пр.» ч. 182, — що за минулий рік Донбас втратив від прогулів 1.500.000 пуд. вугілля, а за 66 місяців цього року кількість втраченого вугілля вже перевищила цю суму».

— Київський вокзал Як ми вже нераз подавали, влада совітів приступає до роботи от вже кілька років, але щось не виходить нічого з того. Тепер почали робити «поширення під'їзних доріг на Безаківській вул. через товарні колії». А коли буде сам вокзал? («Пр. Пр.» ч. 179).

— Станцію Подол гадають відкрити до 1 листопаду. Іде робота по перебудуванню пакгаузів та будинків товарної та технічної контори. («Пр. Пр.» ч. 179).

— Колію Новобілиця-Прилуки запроєктовано збудувати. Поки ще думають збудувати лінію Новобілиця-Чернігів. Початок робіт проєктуються на вересень. («Вісти» ч. 180)

— Генічеський порт. Місцева влада клопочеться перед центром про збільшення коштів на відбудування Генічеського порту, що відіграє немалу роль для транспорту хліба й соли в районі Мелітопольської частини Запорізької округи та північної частини Криму. («Комуніст» ч. 176).

— Врожай на Київщині. На засіданні президії Окрвиконкому тов. Каганов доповів про стан врожаю. Врожай в цьому році кращий, ніж минулого. План хлібозаготовлень збільшено на 40 відс. Спостережено, що споживання жита зменшилося, натомість збільшилося спожив-

вання пшениці, яке помічається серед селянства. («Пр. Пр.» ч. 179).

***

— Дніпрельстан. Українські большевицькі газети просто заливаються, подаючи відомості про будівлю Дніпрельстану. Подають звістки майже кожних 10 хвилин, просто ніби про стан здоров'я якогось видного діяча. Одмічають привітних чи інших машин, повідомляють, як кладуть рязі чи просто, чи боком, чи ще як інакше, які майстерні поставили на лівому березі, а які на правому, як готуються до «величезного вибуху в скелі на лівім березі», скільки закладуть в штольню вибухового матеріялу, і т. д. А. «Изв.» ч. 175 спокійно вміщають замітку під назвою «Временная заминка в доставке материалов», в якій наводиться розмова з голов. інж. Ротертом. І Ротерт каже, що є дуже багато «нехваток»: бракувало і бракує різних матеріялів, що не доставляються вчасно то-що Це одбивається на темпі робіт і тому «не можна було в належний спосіб розвернути роботу». Причому Ротерт попереджує, що «перебої в доставці матеріялів можливі і на далі». Очевидячки приходить ся вірити більше словам головного інженера, аніж ріжним дописувачам-ентузіястам

***

— Нацменшості. Після обслідування стану культ-освітньої роботи серед нацменшостей — виявилось, що загальні асигнування цього року зросли до 790.000 карб. проти 692.000 карб. минулого року. Але інспектура РСІ заявила, що і цих асигнувань не вистарчає. Намічено нові заходи для розвитку праці («Комуніст» ч. 177).

— На Миколаївщині 85 шкіл будуть обслуговувати нацменшості із загального числа 354. («Комуніст» ч. 178).

— Будівництво в жид. колоніях. По всіх, 29 жид. селах, що є в Нікопільському районі Криворізької округи широко пішла будівельна робота. Будують хати, льохи, комори то-що для жидівських хліборобів. Через місяць має бути закінчено 826 нових будівель. («Пр. Пр.» ч. 178).

— Побоювання совітів. Начальник морських сил Чорного моря Орлов та начальник політуправи Дуплицький сповістили, що на театрі Чорного моря почувається значний вплив англійців та розвиток збройних сил Румунії. Низка одвідувань англійськими військовими пароплавами Констанци та інших румунських портів свідчать про те, що Англія має намір створити в Чорному морі військову базу своєї флоти. Проте наша флота має низку безперечних переваг, порівнюючи з флотою румунською навіть при активній підтримці її Англією.

(«Пр. Пр.» ч. 180).

— Українізація. «Українська» чорноморська флота, як подає «Пр. Пр.» ч. 180, має українців... 30 відс. і тому треба збільшити постачання флоту літератури, особливо української.

— «Пр. Пр.» ч. 178 подає вістку з Дарниці, що там відбувся концерт, програм якого складався з самих українських пісень. Як видно такі концерти є рідкістю. Так і пригадуються старі дореволюційні часи. І ніби із здивуванням пише Газета: не можна відмітити теї щирої цікавості, що її виявили слухачі до кожної пісні. Коли називалися чергові виконання — чулися вигуки:

— Оце знайома, це хороша пісня.

І дійсно та хороша пісня захоплювала всіх, тишила й колосала. Вона викликала своїм простим, але глибоким змістом ту емоцію, яку повинна була викликати своїм призначенням, де чулися страждання, радість і

бадьорість, власне те, на чому збудована українська пісня. Присутні робітники-росіяне дивувалися.

— «Чорт возьми — говорили вони — так красиво поють».

І це діється в «незалежній» українській совітській Державі. І смішно і гірко. Де ж «досягнення» українізації?

Газетні звістки.

— Діточа пошесть. Завдяки большевицькому подружному закону, що з шлюбу і розводів зробив життєву іграшку в совітському союзі намножилося мільони бездомних дітей, що рушили з півночі на Україну. («Хлібороб. Правда»). (7. VIII).

— Закриття приватних млинів. На Україні відбувається справжній погром приватних млинів. За останній тиждень в Полтавській, Кременчуцькій та Черкаській округах закрито до 30 млинів, а орендарі віддано під догляд ДПУ («Руль»). 13. VIII).

— Контр-революціонери. В Одесі віддані до суду за контр-революцію та за переходування контр-революціонерів, що переходили кордон, лікар Харитонов, учитель Хальченко та робітники Селезнев і Бесєдін. («Руль»). 13. VIII).

— Ростріли. В Тирасполі суд засудив Каубаса і Тинка за шпionaж «на користь Румунії» до смертної кари. Обвинувачені ніби мали перейти совітсько-румунський кордон для збирання матеріялів про червону армію. («За Свободу»). 12. VIII).

— Становище на Україні. З Москви повідомляють що становище на Україні ще більше загострилося, ніж то було в середині липня. Москва наказала звільнити з в'язниці лідера укр. опозиції Шумського. Два

дні після його арешту, всі харківські фабрики оголосили страйк, до якого погрожували пристати й заводи Донецького басейну. (Возрожденіє». 18. VIII).

— **Наказ Якиря.** Командуючий українською воєнною округою Якірь видав наказ, що передбачає початок територіальних суперечок та закликає трудящих України бути готовими до недалекої війни й до оборони совітської держави від внутрішніх й зовнішніх ворогів («Руль». 17. VIII).

— **На Україні вбито ката 8.000 людей.** У Вільні одержано примірник нелегальної української одноднівки з Харькова, яка доносить, що вбито ката Годлевського, який мав також прізвище Хлопальчука. Годлевський був безперервно катом у Харківській чрезвычайці, відтак при ДПУ та протягом шести літ мав застрілити 8.000 людей. Ката задушено в парку. («Укр. Голос.» 3. VIII).

— **Маневри Чорноморської флоти.** Після закінчення маневрів червоної балтійської флоти ропочалися на днях великі маневри Чорноморської флоти. З нагоди маневрів видав воєнний комісар сов. Союзу Ворошилов наказ до флоти, де закликає червоних моряків до вірності ССР та вказує на ворожі наміри імперіялістичної Англії вдертися ще раз через Чорне море в глибин держави. Ворошилов кінчить наказ увагою, що Англія саме тепер шукає над Чорним морем союзників проти ССР («Новий Час». 12. VIII).

— **Трус в укр. комуністів в Відні.** В звязку з останніми подіями у Відні місцева поліція зробила трус в помешканню укр. комуністів «Єднання». Помешкання опечетано, а 11 членів організації вислано за межі Австрії («За Свободу» 13. VIII).

На українських землях.

В Галиччині.

— **Величаве свято М. Шашкевича.** Коло Золочева на Підліській Горі, коло Шашкевичевого хреста тисячні маси українського народу святкували пам'ять Маркіяна Шашкевича. Після урочистої служби Божої відбулася академія та вправи численного сокільства. Крім хорів, було аж п'ять оркестрів, що в час панахиди по похованих на цій же Горі, всі разом заграли традиційних «журавлів», викликавши у присутніх незабутні переживання («Діло». 13. VIII).

— **Похід на «Луги».** В деяких повітах, як от Самбірщини, роз'язано понад 36 Лугових товариств. Найдіяльніші «Луги роз'язано теж у Станіславівщині, Снятинщині й інших повітах. («Діло» 13. VIII).

— **Повітовий Народний з'їзд.** В Скалаті відбувся Повітовий Народний з'їзд Національного Об'єднання за участю 100 делегатів. Після прочитаних рефератів з'їзд закінчився вибором повітового Народного Комітету. («Діло». 12. VIII).

На Закарпатті.

— **Замість шкіл українських — чеські.** В Ужгороді на місце української торговельної академії, яку в останньому році зредуковано на торговельну школу, з'організовано чеську торговельну академію. Крім того засновується нова чеська торговельна школа в Севлюші («Новий Час». 10. VIII).

— **Загинув пам'ятник старого укр. мистецтва.** В селі Калина, Терешаванської округи, з невиясненої причини загорілася стара церква,

що походила ще з 15 століття, від якої нічого не вдалося врятувати. Церква була многолітнім мистецьким і церковно-історичним пам'ятником Закарпаття. («Рус. Земля» 11. VIII).

На Волині, Холмщині Підляшшу та Поліссі.

— Новий укр. часопис. Вибраний на Лущькому з'їзді український церковний комітет випустив комунікат, в яким подає, що в близькому часі почне виходити тижневик на укр. мові «Рідна церква» присвячений питанням життя православної Церкви в Польщі.» («За Свободу». 10. III).

— З життя «Просвіти» у Ковлі. Ковельське повітове імени Лесі Українки т-во «Просвіта» має 92 чинних філій. За семи річне існування т-во придбало для своєї бібліотеки поверх дві тисячі книжок як красивого письменства, так і інших видділів. З бібліотеки «Просвіти» користаються здебільшого філії на селах, потім учні місцевих шкіл, робітництво, мійська молодь, селянство й інтелігенція. В цьому році прочитано понад 25 рефератів у місті й по селах про кооперацію, молочарство і, на загально-просвітні теми. Т-во упорядкувало курси крою й шиття та кооперативні курси. З численних секцій т-ва найбільш рухливі секції: гуманітарна, театральна-мистецька та співочо-хорова. («Укр. Нива». 10. VIII).

Серед укр. еміграції.

В ПОЛЬЩІ.

— Скальмержице. При відділі УЦК засновано музичну секцію. На керівника секції запрошено українського емігранта п. Процяя. Завданням секції, є, між иншим, утворення власного оркестру. Здійснення цього наміру

дасть емігрантам не лише розвагу, але й певний матеріальний зиск. Управа Відділу в минулому півріччі влаштувала дві забави, метою яких було тісніше об'єднання укр. еміграції. Вживаються заходи до урядження при Відділі, починаючи з осени, низки рефератів на популярні теми, як рівно ж до відкриття у Скальмержиці відділу української школи ім. С. Петлюри.

— 23 відбулися загальні збори укр. колонії в Скальмержицях. за проводом п. Бржосньовського на яких, поміж иншим постановлено зобов'язати всіх емігрантів справно вносити національний податок. («Укр. Нива». 10. VIII).

— Союз Українок Емігранток у Польщі. 4 серпня б. р. Укр. Центр. Комітет затвердив статут «Союзу Українок-Емігранток у Польщі», а тим самим дав правні підстави до утворення центр. організації об'єднаних укр. еміг. жіноцтва у Польщі. Згідно з статутом Союзом керуватиме головна Рада, яка вибратиметься на з'їздах представниць поодиноких громад, що входять в склад союзу, а до часу скликання першого з'їзду, функції Головної Ради має виконувати Рада ієї Громади жінок-емігранток, яка перебуває на місці осідку Укр. Центр. Комітету. Статут ставить завданням Союзу «поліпшення умов культурного, соціального, політичного, санітарного, економічного й морального життя укр. політичної еміграції, будження у укр. жіноцтві почуття громадянських обов'язків та виховання його в дусі цих обов'язків аби, вносячи в родину почуття національної гідності, зміцнювати ідею національної державности, а також захищати права і інтереси жіноцтва в усіх сферах його життя...» Найближчою метою Союзу Українок-Емігранток є опіка над материнством, дошкільне виховання, опіка над сиротами, каліками, хорими, вдовами та осиротілими родинами, допомога козацтву та ин. Через Укр. Центр. Комітет і в межах статуту останнього існуючий при ньому

«Союз Українок-Емігранток у Польщі» матиме право: скликати з'їзди наради та через своїх представників брати участь в з'їздах; виступати з різними деклараціями, заявами до державних і громадських установ; вступати в зв'язок з жіночими організаціями, як українськими, так і інших народів; влаштовувати окремі громади «Союзу Українок-Емігранток в Польщі», влаштовувати лекції, вистави, концерти, відкривати школи, дитячі садки, видавництва, майстерні та інші інституції, що відповідають завданням т-ва та передбачені в розділі II-му статуту Укр. Центр. Комітету.

У ФРАНЦІЇ.

— Об'єднана Українська Громада у Франції. 16-го минулого липня відбулися піврічні загальні збори Об'єднаної Громади у Франції. Порядок денний, вироблений управою Громади, було прийнято без змін. Управою Громади було дано справоздання за минулий час і згідно статуту заявлено про демісію Управи і контрольної Комісії. Звіт Управи Громади прийнято загальними зборами до відома і увалено висловити їй подяку за понесену в минулому часі працю. Загальними зборами обрано нову Управу Громади та Контрольну Комісію в складі: п. п. І. Базяк — голова. Половик — заступник, Кульченко, Васил'їв і Антоненко — членами. Запасовими членами обрано — п. п. Горайна і Косенка. До Контрольної Комісії обрано: п. п. Чикаленца, Шульгина та Рудичева, а запасовими — п. Качуру. Крім того, згідно з постановою 4-го з'їзду союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції загальними зборами обрано п. І. Базяка до Генеральної Ради Союзу.

— Україно-Кавказський клуб «Entente Libre» у Парижі. Вже від кількох місяців веде підготовчу працю спеціальна комісія по

організації у Парижі україно-Кавказського клубу «Entente Libre» («Вільна Згода»). Комісія ця складалася з чотирьох представників від таких країн: Азербейджан — п. Могерамов, Грузія — д-р. Гамбашідзе, Північний Кавказ — п. Бадуєв і Україна — п. Базяк. На комісію було покладено завдання перевести потрібну організаційну роботу, виробити статут та скликати установчі збори клубу. Переведення всієї цієї роботи мусило зайняти чимало часу в комісії, але зате, треба признати, робота комісії була виконана дуже добре. 13 серпня ц. р. комісією було скликано перші установчі збори клубу. Збори відбулись у помешкані Української Об'єднаної Громади у Парижі на вул. Мадемуазель ч. 54. Від імені організаційної комісії д-р Гамбашідзе, відкрив збори. Головою установчих зборів було обрано проф. Славінського, а секретарем — п. Топчибаші. Докладчиком від комісії, виступив п. Базяк, який коротко з'ясував присутнім ціль і завдання клубу та оповів про ту роботу, яку перевела комісія за цей час. Після докладу п. Базяка було зачитано проєкт статуту, вироблений організаційною комісією та переглянутий і виправлений правниками проф. Яковлевим і адвокатом п. Дадешкелянці. Надзвичайно уважно, точка за точкою, проєкт статуту було прийнято зборами одноголосно при дуже незначних змінах і поправках. Вирішивши справу статуту збори перейшли до виборів Управи клубу. Головою клубу обрано інж. п. М. Шумицького (Україна), а членами Управи обрано п. п. Касім-Заде і Алі Топчибаші (Азербейджан), д-р Гамбашідзе і князь Дадіані (Грузія), д-р Шаков і А. Намітоков (Північний Кавказ) і ген. Удовиченко та п. Базяк (Україна). До ревізійної комісії обрано трьох осіб: п. Магерамов (Азербейджан) п. Скірладзе (Грузія) і п. Шақманов (Північний Кавказ). Збори закінчилися промовою проф. Славінського, який, вказавши на важливість громадської